

Lappangó nemzeti energiák

Beszélgetés Püski Sándorral, a kiadóval

Interjú a napi időkről

Püski Sándor azok közül a férfiak közül való, akik egy életet a nemzet csöndes, de konok szolgálatában töltöttek el – mondták a jó barátok a neves kiadó hetvenötödik születésnapján, 1986-ban. Azóta csaknem egy évtized pergett le a könyörtelen idő homokóráján, de a nemzet konok szolgálója ma is hatalmas energiával dolgozik. Folytatja azt a munkát, amibe 1938-ban, Szerb utcai könyvesboltjában – Németh László a minőség könyvkereskedésének nevezte – belefogott. A Püski Kiadó ma nem csupán egy a sok hazai kiadó között. Fogalom, amelyet Németh László – ha élne – bizonyára a minőség kiadójának tartana. Ám ez a patinás kiadó sem térhet ki a mai kiadókat sújtó gondok és nehézségek elől. Püski Sándor ezekről így beszélt:

– Az összeomlott állami könyvkereskedelem következtében még nem tudott magához térni a kiadás. Különösen vidéken súlyos a helyzet. Mi szinte csak azoknak tudunk könyvet eladni, akik bejönnek a boltunkba, ezért a bevétel nem elegendő arra, hogy egy kiadót eltartsunk. A raktárkészletünk nehezen fogy, de azért valahogyan mindig folytatni tudjuk a munkát. Az alapítványokból érkező támogatások egyre szerényebbek. Ma nem lehet nyereségesen kiadni komolyabb műfajú, kiállítású könyveket. Magyarországon két boltunk van: a fővárosban a Krisztina körüli könyvesház, illetve a győri bolt, amely már csak kínlódik, és tán jobb volna, ha nem lenne. A könyvesházban reggeltől estig dolgozunk. A kiadónk olyan minimális rezssel működik, ami elképzelhetetlen volna egy hasonló tevékenységű vállalkozásnál. Itt hárman vagyunk családtagok: a feleségem, az egyik fiam és én. Velünk dolgozik egy pénztáros, egy bolti segéd és egy félállású könyvelő. Ennyien vagyunk, ez az egész cég. Sok a munka, ezért gyakran nem tudunk kimozdulni, utazni, rendezvényeken részt venni. A magas adók is nehezítik a helyzetünket, de adósságunk hál' istennek nincs, és fenn tudunk maradni, amíg bírjuk erővel. Ez a szenvedélyünk.

Népi mozgalommá vált irodalmi irány

Püski Sándor kezdettől fogva a népinek, nemzetinek tekinthető gondolat- és kultúrkört erősítő kiadói tevékenység mellett kötelezte el magát. Mi készítette arra, hogy ezt a nehéz, áldozatokat követelő, üzleti érdekeket háttérbe szorító utat válassza? A kérdésre így felelt: [...]

[...]

beigazodva az új államrendbe, akár kinn éltek —, gyorsan megértették a szándékomat: ha már az összezsugorított nemzet jelentékeny része szétszóródva él a világban, legalább azt a bizonyos templomot próbáljuk meg felépíteni, amely megtartja őket magyarnak. Az itthoni nemzet, úgy, ahogy lehetett — és nem is rosszul, hanem példamutatóan — megarcolta a maga életét. Én ebből a harcból hamar kiszorultam, épp a korábbi kiadói szolgálatom miatt, mellyel segítettem a nemzet tudatába emelni korabeli nagy íróinkat.”

— New Yorkban létrehoztuk a világ legnagyobb választékú magyar könyvesboltját. Kiadtuk Gombos Gyula, Borbándi Gyula, Duray Miklós, Ölvedi János, Nagy Károly, Faludy György és mások műveit, Csoóri Sándor, Csurka István, Für Lajos, Varga Domokos és Salamon Konrád akkoriban itthon is hozzáférhetetlen tanulmányait. Igyekezünk minél több magyar író, művészt, tudóst meghívni egy-egy körútra az amerikai magyarok közé. Néhány magyar emigránszervezet, továbbá sok barát támogatta ezeket az utazásokat, és segített a megszervezésükben. A vendégek tájékozódhattak a nyugati világban és az emigráció életében. A kinn élő magyarok viszont hiteles képet nyerhettek az itthoni viszonyokról, és a könyvterjesztésre is lehetőség nyílt a személyes találkozások során. Először Ignác Rózsa járt nálunk, majd Jancsó Adrienne, Béres Ferenc, Csoóri Sándor, Kósa Ferenc, Sütő András, Kányádi Sándor és Farkas Árpád. Úgy utaztunk, hogy egy kis buszt megraktunk hanglemezekkel, könyvekkel, s bejártuk a földrészt keresztül-kasul. Később repülőbérletekkel könnyítettük az utazást. Csurka Istvánt, Fekete Gyulát, Mészöly Miklóst, Kunszabó Ferencet, László Gyulát, Czine Mihályt, Varga Domokost már így utaztattuk. Jöttek-mentek más látogatók is. Könyveket kaptak tőlünk azok, akik vállalták a kockázatot, hogy itthon, a határon esetleg elkobozzák tőlük. Valóságos találkozóhely lett a könyvesházunk. Juhász Gyula, Száraz György, Kodolányi Gyula, a Sinkovits család és a Soros Alapítvány meghívottai közül is többen megfordultak nálunk. Számukra is szerveztünk találkozókat és előadásokat.

Nem volt nehéz ellenzékinék lenni

— *A nyolcvanas évek úgynevezett demokratikus ellenzékinék a későbbi szabaddemokratákhoz közel álló körei olykor szívesen hangoztatják, hogy az ellenzéki szervezkedések során megelőzték a népieket, akik sokáig — úgymond — nem voltak sehol. Vajon igaz ez az állítás?*

— Látszólag igen, csakhogy Aczél György és a Soros Alapítvány szárnyai alatt nem volt nehéz ellenzékinék lenni. Soros pénzelte a nyugati útjaikat. Hozzám is jöttek a nyolcvanas évek elejétől kezdve. Haraszi Miklós, Kenedi János, Bence György, **Eörsi István**, Kovács András, Konrád György is megfordult New Yorkban. Érdekelte őket, mit csinálunk, s mi is jóhiszeműen találkoztunk és ismerkedtünk velük. Bár már ekkor elgondolkoztattott, hogy nehéz volt őket összehozni még Gombos Gyulával is — akinek a könyveit akkor már kiadtam —, mert jobboldalinak tartották. Pozsgayt is ellenségüknek tekintették, és attól kezdve támadták, hogy összeütközött Aczéllal, s emiatt le kellett mondania a miniszterségről. Ezek az ellenzékiek bizonyos védeltséget és lehetőségeket s mindehhez kellő politikai és anyagi támogatást kaptak. Nyugaton nyelveket

tanulhattak, egyetemekre mehettek előadónak, a sajtóban nyilatkozhattak és publikálhattak, vagyis nem mindennapi lehetőségekhez jutottak, miközben itthon nem nagyon háborgatták őket. Azután 1989-ben ezek az úgynevezett liberálisok számunkra is elrontották a dolgokat. Úgy viselkedtek, úgy beszéltek, mintha csak antikommunizmussal lehetne politikai győzelmet aratni, holott akkor már átalakult az MSZMP, és sok minden megváltozott. Ezzel a keménynek látszó kommunistaellenes politizálással Antallékat sarokba szorították, s ezáltal önmagukat politikailag megerősítették...

Kezükben van a rádió és a televízió

Püski Sándor 1987-ben részt vett a lakiteleki találkozón – feleségével akkortájt döntöttek úgy, hogy hazatérnek –, és bizakodva várta, hogy a belpolitikai változások kedvező fordulatot hoznak az ország életében. Hazai benyomásairól novemberben nyilatkozott a Szabad Európa Rádióknak. Nem titkolta aggodalmát a gazdaság helyzete, az erdélyi menekültek sorsa és bizonyos hatósági eljárások miatt sem, de reményeinek is hangot adott. „Mindenki idegeiben ott van a gazdasági szorítás, az új adórendszer veszedelmei, mégis azt láttuk, hogy társadalmi és politikai mozgásba kerültünk, hogy érdeklődés, a változás lehetősége járja át az idős és a fiatal társadalom jobbik részét. Úgyhogy ez komoly reményekre jogosít. S mostanra mintha a hatalom is beletörődött volna a személyi és intézményrendszeri változásokba, ha nem is minden tényezőjébe, s ha némelyek mérésélni is akarják a hullámverést.”

– Lakitelekkel, majd a kilencvenes választásokkal elkezdődött valami. Abban bízunk, hogy a nehéz évtizedek után végre sikerülni fog, hogy ez a nép újra a kezébe veheti a sorsa irányítását. Nem gondoltuk, hogy rossz kiegyezések születnek. Sajnos, ez történt. Antall Józsefék sok mindent kiengedtek a kezükből, és nem éltek a történelem által felkínált lehetőségekkel. Ez is benne van az 1994-es választási eredményben... Ma óriási sajtóhatalom van az SZDSZ kezében, különösen a rádió és a televízió révén. Felmás viselkedésükből arra lehet következtetni, hogy e hatalom birtokában – a számukra megfelelő időben – bármikor kiléphetnek a koalícióból. Ugyanakkor a mi kezünkben egy-két kis lap van, és semmi egyéb. A fő veszélyt ma az SZDSZ jelenti. Azt hiszem, talán egy éven belül, de előbb-utóbb várhatóan be fog következni egy elsöprő erejű elégedetlenségi hullám... A nép ebből a kormányból is ki fog ábrándulni. Sajnos, a nemzeti oldalon túl sok párt van. Kérdés, elegendő-e a sok kudarc és rossz tapasztalat ahhoz, hogy felismerjék: össze kell fogni, valamilyen szövetséget kell kötni. Nincs más lehetőség. Keservesen nehéz félretenni az ellentéteket, háttérbe szorítani a káros egyéni ambíciókat, de meg kell tenni, mert különben felmorzsolódnunk. Hiszek abban, hogy az életünknek, a munkánknak értelme van. Emlékezzünk arra, ami közvetlenül a háború, a kitelepítések, a magyarságot ért megaláztatások után történt. 1956-ban mégis a nemzeti energiák olyan fokú felszabadulásának voltunk tanúi, amire korábban senki sem számított. Ez a nép ma is képes arra, hogy vert helyzetből talpra álljon.

Bánó Attila